

Nem mondhatjuk ezek után Toldyval (Költészet tört. 117.), hogy «Poli dolgozata szabadon készült, részletesebb a Gestáknál»; azon egypár helyet leszámítva, melyeket fentebb megjegyeztünk lényegében teljesen a Gestákhoz ragaszkodik, inventiója semmi, s nem csoda, hogy e költői beszély nem talált szélesebb körökben elterjedést. Aligha sokat töltötték meg borral az énekmondónak éneke befejeztével «az nagy poharát».

Dr. LÁZÁR BÉLA.

LATIN ÍRÓK KASSÁN A XVI. SZÁZADBAN.

Az ókori irodalom fölelevenedésével a latin nyelvű versírás széltében divatba jött. Kassán az 1565—1580. évek közt négy latin verselővel találkozunk, kik formául az ú. n. *carmen elegiacum*-ot választják.

1565-ben egy Valconius Dalmata nevű versírónak ad a tanács 10 tallért, ebbeli működése jutalmául:

Feria quarta post Martini. Senatus dari iussit Valconio Dalmatæ, qui senatui carmina exhibuit, talleros tres pro præsentis necessitate, postea autem cum voluerit discedere, dentur reliqui septem talleri pro viatico. (Városi jegyzőkönyv.)

Kromer Lénárd, a városnak Vittenbergában tanult jegyzője (1556—1576), majd bírása (1577) *distichonaival* sűrűbben találkozunk a jegyzőkönyvekben; meghal 1582-ben.

1557. *Feria tertia post Invocavit. L. Cromer, notarius, Elczoviensis, ius civile adeptus est.* (V. jegyzőkönyv.)

Nostitius Zsigmondnak, ki Liptó-Szent-Miklósról jön 1579-ben Kassára s itt mint tót predikátor működik, hosszabb versét őrzi a város levéltára.

Nosticius Sigismundus dedicavit carmina elegiace conscripta in honorem et laudem nostræ reipublicæ. (V. jk. 1580.)

Kauffny Tóbiás, kit 1580-ban választanak a város jegyzőjévé, verssel köszönt be hivatalába.

Kauffny Tobias susceptus est ad officium notariatus. Eodem die (t. i. 1580. május 20.) elegiaco carmine exhibuit historiam etc. (V. jk.)

Szabó Károly a RMK. II. kötetében 144. szám alatt egy XVI. századbeli magyar astronomus könyvéről emlékezik meg, mint a besztercebányai könyvsajtó első termékéről; címe «Tractatus de cometa, qui sub finem anni a nato Christo 1577. conspectus est, continens simul brevem eamque generalem expositionem de causis cometarum, conscriptus a *Jacobo Pribicero*. Novisoli. Excusum in officina Christophori Sculteti, anno M.D.LXXVIII.» s egyetlen példánya Berlinben egy magángyűjtő birtokában van.¹

A könyv szerzője valószínűen besztercebányai születésű s talán épen annak a Pryvicer Sebestyénnek fia, ki az 1550-ik évi pozsonyi országgyűlésen más két társával, mint a hét bányaváros követe² jelent meg.

Írónk 1575-ben a vittenbergai egyetemen tanul s a következő év óta Besztercebányán³ a híres, strassburgi származású Schremmel Ábrahám oldalán működik, mint segéd-tanító. Pribicer külföldi tanulmányait Besztercebánya város költségén végezhetette.⁴ 1580-ban⁵ Kassa város tanácsa meghívására elfoglalja itt az iskola igazgatói hivatalát. 1582 őszén betegeskedik⁶ s ugyanez év december havában meghal.

Ifj. KEMÉNY LAJOS.

¹ Helyesebben: a Lipcsében elhelyezett Klemm-féle gyűjt.

² Zsilinszky: A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai. 41. lap.

³ Frankl: Hazai és külföldi iskolázás. 311. és 78. l.

⁴ «Die 5. Johannis Evangelistæ. Senatus Novosoliensis scribit, sibi deberi a Jacobo Pribicero 109. fl. petit itaque conservari omnes ipsius res, donec mittetur ab ipsis certus aliquis homo cum plenipotencia». Kassa v. 1583. jegyzőkönyve. Protestans városaink a XVI. században számos ifjút segítenek egyetemi tanulmányaikban azzal a kötelezettséggel, hogy azok elvégeztével, mint papok vagy tanítók szolgálják a várost, ellenkező esetben pedig a reájok fordított költséget megtérítik.

⁵ «Ultima die Februarii hoc est 29. venit Jacobus Pribicerus scholæ rector vesperi.» 1580. városi jegyzőkönyv.

⁶ «16. Novembris. Causa scholæ tractatum est, cum neque rector, neque cantor bene valeat, nec sit collaborator germanus.» 1582. vár. jegyz.

A NYELVTÖRTÉNETI SZÓTÁRBÓL KIMARADT RÉGI MAGYAR SZAVAK.

- Asag**, (*rutabulum* Sz. Molnár, *Lexicon Latino-Græco-Ungaricum* 1645. — *Ofengabel*, *Ofenstange* Ballagi, Uj teljes magyar és német szótár.) «Az egyik a czeppet az masic az asagot kapja és egymast kezdic paskolni.» Bornemisza, Negyed. része az evangeliomokból való tanusagoknak Sempte 1578.
- Busa**, (*klotzköpfig*, *dickköpfig* Ballagi i. m.) «Egy hegyes és egy busa kiseded ökör.» H.-m.-vásárhelyi városi jegyzőkönyv 1763-ból.
- Cziha**, (*párnatok*) «Egy diktás vánkosom . . . . . cziháját a feleségem lehozta.» V. o. jk. 1752-ből.
- Czikény**, «Ennek utánna az adó letételének napja Szent Mihály napja légyen esztendőnként és magok tartozzanak az adónak mind czikény vagy körmöczi jó és igaz mértékű aranyúl és nevezett portékájúl, ahhoz szép szárazhal kedveskedéssel, kezemhez szolgáltatásával.» Gr. Bercsényi Miklós levele a hmvásárhelyiekhez a város levéltárában és Thaly Bercs. Csal. II. 45.
- Czimbórálni**, igének van ilyen alakja is **szombórálni**, Mélius, Válog. prédik. 168.
- Cselebi**, «Nem akarván szomorú orczával előlem bocsájtanom őket, engedtem, hogy esztendőnként való mindennemű adójok kétszáz arany, tiz pár cselebi csizma, egy kötés karmazsiny . . . . . légyen.» Bercsényi i. levele.
- Csetert**, (*véka*) a Nyelvtört. Szótárban *csötör*, *csötört* alakok vannak. A hmvásárhelyi ref. lelkész fizetése így soroltatik elő:
1. Pénz, summa Fl. 70. Ung.
  2. Buza 160 csetert (későbbi írással utána jegyezve: *modius*).
  3. Algabona is 160 csetert.» (Az «algabona» későbbi években árpa néven említetik.) Békésbánati ref. egyházmegye jkönyve 1712-ből, az egyházmegye levéltárában.
- Csüppő**, (*csepű*) Mélius, Vál. préd. 158.
- Dikta**, diktás, «Egy diktás végű főalj» (párna). H.-m.-vásár-

helyi városi jkönyv 1743-ból. «Egy diktás vánkosom cziháját a feleségem lehuza». U. o. 1752. «Dunnának és párnahajnak való dikta» — «18 rőf 22 krjával, dikta keszkenőnek való», «Item virágos fejér dikta» (a különféle gyolcsok közt említve) 1 vég 7 rfrt 50 kr. Vásárhelyi kereskedések leltárai 1752-ből a város levéltárában.

Ehlés, a Nyelvtört. Szótárban *ihlés* van meg. «Az egész írás Istennek ehléséből vagyon.» Bornemissza, Negy. része 170.

Emeng, «Ravók, fukarok, emengek, harminczadosok voltak.» Mélius, Vál. préd. 143.

Et, eten, «Mind eten etzaka.» Bornemissza, Negy. rész. «Et atzaka» (többször is) u. o. (talán ragozott alakjai az éjnek).

Fékni, (beischlafen, ficken) «Kutya fékja meg a lelkével szokott káromkodni.» H.-M.-Vásárhely városi jkönyv 1763-ból. «Vesztett fékta kurvája, vesztett fékja meg a lelketet!» u. o. «Ottan féktok, basztok» u. o. 1793-ból. «Bassza fitta, teremtetével szidalmazta» u. o. 1794-ből.

Gödelő, (gödölye). Mélius, Vál. préd. 149.

Gurdin, (a Nyelvtört. Szótárban *gurdély*), melynek jelentése Sz. Molnár szerint *latebra*, Ballagi szerint 1. *Schlupfwinkel*, 2. eine Hütte, ugyancsak Ballagi szerint *gurdaly*, *gurdon* = das *Gestrüppe*). «Véle (egy asszonynyal) a gurdinba az Hajdu háza háta megett egy legényt megfogtak.» H.-M.-Vásárhely városi jkönyv 1763-ból «A nagy gurdinba bujkált a maga kertjébe» (az asszony egy juhászlegénnyel) u. o. **Igazság**, (*eszköz*) «A házbeli apró-cseprő igazság, hordók, fűrész, fejsze» u. o. 1752-ből. (Későbbi években is igen gyakran fordul elő váltakozva e kifejezésekkel «portékák», «szerszámok», «eszközök», «apró-cseprő házi jószágok».)

Kabola, (*equa*, *caballa* Sz. Molnár). «A mén ló szök, nyerit a kabolára.» Mélius.

Karitalni, a Nyelvtört. Szótárban *karicsálni*. «Karitaló koldus.» Mélius.

Kavat, «Meghajtsd a fejedet mint egy kavat.» Mélius, Vál. préd. 175.

Képmutató, (*képmutató*) Kulcsár Postilla-iban következetesen ez alak használtatik. Előfordul Bornemisszánál is Negyed. rész 466. Monoszlói Apolog.-ban 336 pedig «képutaló» olvasható.

- Kesen**, (*késön*) Bornemissza, Negy. rész 190.
- Korosma**, (das *Chrisma*, das *Pathengeschenk* Ballagi i. m.) «Korosma gyertya» — kereszteleésnél. Mélius, Vál. préd. 157.
- Körtý**, (*körtý* a Nyelvtört. Szótárban) «Mindenik pihentésbe az törvény ellen való vetkeket ugyan körtýeuel nyeled, mint az szomju ember az vizet.» Bornemissza, Negyed. rész 219.*
- Kuklya**, «Meghidd kuklia, ... hogy az Isten szeme emészti meg . . . . a misét, a te rosz *kapadat*.» Mélius, Vál. préd. 290.
- Kuritálás**, (*kuritol* a Nyelvtört. Szótárban) «kuritálást, dézmálást, szorgalmatosságot elhagyjátok!» u. o.
- Marczongani**, (*zerfleischen*, *zernägen* Ballagi i. m.) «Isten beszédét marczongani» vagyis «olyat tenni oda, ki nem oda való.» U. o.
- Mordás**, «Ábrahám, Moyses, Pál . . . . sok sanyaruságot szenvedénc és az ördögnek sok mordásit érzötték.» Bornemissza, Negy. rész 191.
- Nyájankozás**, (*nyájaskodás*) «Ellágyul, eltunyul, tobzodást, buyaságot, nyayankozást, ficzerezet kíván.» U. o. 190.
- Nyeretes**, (*nyertes*) Monoszlói Apol. 519.
- Offordározni**, «Meg se fenyegess senkit, csak azt se mond: Nono csak! avagy: Jámbor tarcz dolgot! avagy: De ne offordározz! . . . . semmit soha senki ellen ne emlicz.» Bornemissza i. m. 225.

(Folyt. köv.)

SZEREMLEI SAMU.

RÁDAY GEDEON.

(Második és befejező közlemény.)

Rádayban kevés önbizalom egyesült a tekintélylyel, de emberismerete elég éles és szilárd volt, hogy a hozzá közeledő fiatal tehetségek legkiválóbbjainak tervét felkarolja és segítse a kivitelre. Hozzá nyujtották be a kezdő írók szárnypróbálgatásaikat, mint később Kazinczyhoz. S az ő ítéletétől nem

* Bornemiszánál a 219. levélen nem találtuk.